

Dos reptes que Catalunya ha d'afrontar

Jordi Martí i Monllau

En un article recent aparegut en un diari de Barcelona (el nom del qual ara no cal esmentar), en què es tractava el tema de la reunió que, per via telemàtica, havien celebrat diversos grups polítics (en la majoria de casos potser hauríem de dir, més aviat, prepolítics o fins i tot antipolítics), amb la presència estel·lar (*also starring*) d'un vicepresident de la mesa del Parlament, els seus redactors van trobar oportú de parlar d'«extrema dreta independentista» en el titular, i aclarir tot seguit, en el subtítol que l'acompanyava, que almenys un dels grups així (des)qualificats proposava en el seu programa «limitar la immigració i fer del català l'única llengua oficial», dues idees que, d'aquesta manera, passaven a aparèixer decididament lligades a l'extremisme ultra i, en conseqüència, criminalitzades a ulls dels ciutadans de bé.

Reconec que el titular i el subtítol no em van sorprendre, sobretot pel que fa a la referència a l'oficialitat única de la llengua catalana. En aquest punt és fàcilment constatable que ja fa temps que estan normalitzades, fins a esdevenir hegemòniques en el discurs polític i en la consciència —inconsciència?— col·lectiva del

país, les idees difoses per aquell grup —en aquest cas liberal i moderat, per descomptat— anomenat Ciudadanos - Partido de la Ciudadanía, que consideren inconcebible que a la llengua catalana li pugui correspondre, en el seu domini històric, el mateix estatut que al castellà se li reconeix al seu propi i que, per tant, els catalanoparlants, a Catalunya, puguin arribar a ser titulars dels mateixos drets lingüístics que, per contra, els són reconeguts als castellanoparlants a les Castelles (a totes elles i, de fet, més enllà). Efectivament, aquesta equiparació hauria esdevingut tan inimaginable per al gruix dels catalans que pensar-la, i encara més proposar-la, resultaria excèntric (des-centrat) i extremista. Tenim tan assimilat i naturalitzat que no som lingüísticament iguals que considerar-nos-hi ens xoca i esgarrija.

L'única novetat que aportaria aquell subtítol és que tal equiparació seria, a més, una proposta d'extrema dreta. El principi de territorialitat lingüística, adduït per autors com Philippe van Parijs, passaria a estar sota sospita. I la sociolingüística, com sempre, no hi tindria res a dir.

Tot aclarit, aleshores: proposar l'oficialitat única de la llengua catalana a Catalunya és d'extrema dreta (si la volen els ultradretans, bé serà una proposta ultradretana, no?). Per tant, l'independentisme, si vol ser homologable, hi haurà de renunciar. I, de fet, no sols l'independentisme, sinó tot el catalanisme, que, a més, si volgués ser conseqüent i restar lliure de tota culpa, hauria d'averkonyir-se de la seua història i, arribant a les darreres conseqüències, organitzar actes de desgreuge contra plaques, edicions commemoratives o monuments que li recordessin la seua història ultra, de la qual hauria d'abjurar.

Penso, per exemple, en els dedicats a les Bases de Manresa, assemblea que en el seu tercer punt (la seua tercera base) preveia que «la llengua catalana serà l'única que, amb caràcter oficial, podrà usar-se a Catalunya i en les relacions d'aquesta regió amb el poder central», o en els consagrats a les grans figures polítiques destacades del període republicà,

perquè l'Estatut de Núria, en la seua proposta inicial de 1931 (aprovada en sufragi per un 99% de catalans, amb un participació del 75% del cens, aleshores estrictament masculí, raó per la qual es van recollir, encara, més de 400.000 signatures de catalanes), prescrivia, en el seu article cinquè, que «la llengua catalana és l'oficial a Catalunya, llevat pel que fa a les relacions amb el Govern de la República» (no fos que tinguessin un vessament cerebral en veure un text ple de diacrítics).

Per sort, tal acte d'inhumanitat no va consumir-se, perquè, com tots sabem, aquell estatut, en retornar de Madrid, ens va venir bilingüe: el català no podia ser l'única llengua oficial a Catalunya, perquè la constitució republicana, en el seu article quart, establiria que *«el castellano es idioma oficial de la República. Todo español tiene el deber de saberlo y el derecho de usarlo, sin perjuicio de los derechos que las leyes del Estado reconozcan a las lenguas de las provincias o regiones. Salvo que se disponga en leyes especiales, a nadie se le podrá exigir el conocimiento ni el uso de ninguna lengua regional»*. Salvats per la progressista i gens ultradretana Segona República.

Anys més tard tindríem encara la sort que l'estatut de 2006, que ja va arribar bilingüe al Tribunal Constitucional, en sortís amb un bilingüisme reinterpretat segons el qual, a Catalunya, si bé hi hauria dues llengües cooficials calia entendre aquesta cooficialitat de la següent manera: una llengua seria l'oficial i obligatòria, el castellà, i l'altra cooficial i optativa, el català (la llengua abans coneguda com a pròpia de Catalunya i des d'aleshores tan pròpia com l'altra). *Bilingüismo bien entendido*.

(Arribats aquí no ens podem estar de fer un incís: en aquell mateix diari on va aparèixer l'article al qual ens referim, uns dies més tard en va sortir un altre, aquest d'opinió, no d'estricta informació com l'anterior, on es reiterava la idea que, si en aquest país nostre tenim dues llengües oficials, és perquè així, democràticament, ho havíem decidit. Doncs bé, tal com acabem de veure, això no va ser ben bé així l'any 1931, quan la població s'havia decantat per l'oficialitat única del català, mentre que, pel que fa als estatuts de 1979 i de 2006, em sembla recordar que l'única elecció possible era entre cooficialitat del

castellà i del català o oficialitat única del castellà, ja fixada en la Constitució de 1978. Ens costa d'entendre, per tant, aquella referència al «bilingüisme que ens vam donar entre tots»... Tanquem l'incís.)

Retornant a 1931: els prohoms de la comissió redactora de l'Estatut de Núria apareixerien als ulls de la societat catalana actual (més evolucionada, cal entendre) com a ultradretans: Rafael Campalans, Pere Coromines, Jaume Carner, Martí Esteve i Antoni Xirau... ultranejaven. Com també ho devien fer els votants que van abonar la proposta (redactada en un moment en què, a Catalunya, ja hi havia centenars de milers de persones de llengua inicial castellana).

Afortunadament els esdeveniments històrics ja els van posar tots plegats al seu lloc (en general, amb força contundència i amb paradoxals col·laboracions europees). Ara només caldria que els successors dels partits que aquells prohoms representaven fessin pública confessió de penediment i, així, es rehabilitessin. Tot sembla indicar que ja es troben en procés de fer-ho (i aquest

procés sí que és de debò). El triomf dels taxidermistes és absolut.

No s'acaba aquí la cosa, però. Encara ens resta la primera part del subtítol d'aquell article tan ben trobat, la que fa referència a la pretensió de «limitar la immigració», una pràctica pèssimament connotada i tanmateix general en tots els estats moderns (i ja abans), on la planificació econòmica i dels serveis públics té lògicament en compte la demografia i on pràctiques com l'expedició de visats o l'elaboració d'un dret migratori (que estableix condicions i, per tant, límits) són del tot regulars.

Sobre aquest punt, que al nostre país és bàsicament un tema tabú, ens limitarem, prudentment, a exposar unes xifres i a contextualitzar-les, perquè el lector en tregui les seues pròpies conclusions. Anem primer a les xifres.

El sud del Principat de Catalunya (allò que ara seria la comunitat autònoma de Catalunya, per dir-ho a la manera de Salvador Illa) tenia 1.966.382 habitants l'any 1900 (segons que ens informa l'Idescat). El dia primer gener d'enguany, per contra, i també segons l'Idescat, comptava amb una població resident de 7.727.029 persones, la qual cosa representaria

L'Estatut de Núria, en la seua proposta inicial de 1931, prescrivia, en el seu article cinquè, que «la llengua catalana és l'oficial a Catalunya, llevat pel que fa a les relacions amb el Govern de la República».

un increment, en xifres relatives, del 393% en 120 anys (360% en el cas del Països Catalans en el seu conjunt), un creixement bàsicament atribuïble a la immigració (molt escassament procedent d'altres punts dels Països Catalans), atesa la baixa taxa de fecunditat catalana, que no ha parat de minvar durant el darrer segle (per causes de diversa mena, entre elles algunes de caràcter socioeconòmic), i que actualment se situa en 1'26 fills de mitjana per dona d'entre 15 i 49 anys, una de les més baixes del planeta (i encara estimulada per la més alta fertilitat de les catalanes procedents de la immigració). I aquí caldria tenir en compte també que, de territori català, també n'ha emigrat gent durant el darrer segle, tant a l'exterior com a la resta dels estats espanyol i francès, unes emigracions que en algun moment del segle XX han arribat a ser remarcables (especialment pel que fa a les Illes, al País Valencià i a la Catalunya Nord).

Per tal d'il·lustrar la dimensió d'aquest creixement poblacional podem dir, centrant-nos només en la immigració més recent de proce-

dència estrangera, que aproximadament el 23% dels immigrants que arriba a l'Estat espanyol acaba residint a Catalunya (dit altrament: si bé la població catalana representa, a hores d'ara, poc més del 16% de la població estatal, i l'economia del país representa una mica més del 19% del PIB espanyol, el percentatge de població immigrada que aquest territori rep, sobre el total de l'arribada a l'estat, supera aproximadament en un 44% el pes de la primera i en un 21% el del segon). Si aixequem la lupa i ens fixem en el conjunt del Països Catalans (que suposen més del 30% de la població de l'estat i poc més del 31% del seu PIB) veiem que el percentatge de la població immigrada arribada a l'estat i que hi acabarà residint representaria aproximadament el 40% del total.

És molt? No ho sabem, dependrà del context, de les circumstàncies i de què és allò habitual en altres casos. Comparem, d'entrada, aquell creixement amb el registrat, durant el mateix període temps, en altres països del voltant, amb països que disposen de fronteres i que han tendit a regular els fluxos migratoris. Fixem-nos en el cas de França, per exemple: aquí, l'increment de població els darrers 120 anys ha estat d'una mica més del 60% (en proporció, sis vegades i mitja menor que el que s'ha produït en el cas català). Al Regne Unit l'increment hauria estat del

63% (entre sis i sis cops i mig menor al que proporcionalment s'ha produït en el nostre cas), a Itàlia del 87% (quatre vegades i mitja menys que a Catalunya) i a Portugal del 90% (quatre vegades menys). Si la comparació la féssim amb els Estats Units (un dels països tradicionalment receptors d'immigració, fins al punt que aquesta ha acabat sent un tret d'identitat nacional) trobaríem que el creixement de la població nord-americana hauria estat, en els darrers 120 anys, d'una mica més del 140% (és a dir, 2'8 vegades proporcionalment inferior al registrat a casa nostra). Finalment, si ens fixéssim en el creixement demogràfic de l'Estat espanyol en el seu conjunt, trobaríem que ha estat en aquest mateix període d'un 154%, més de dues vegades i mitja inferior al registrat a

la Catalunya del sud de l'Albera. Vist això, sembla que podem concloure que sí, que la immigració a Catalunya ha estat realment molta. De fet, se n'ha registrat tanta que s'ha arribat al punt que els catalans nascuts al país, fills d'almenys un dels pares també nascut al país, van acabar representant tan sols el 44% de la població total del país l'any 2018 (mentre

que els nascuts a Catalunya, amb tots dos pares també nascuts al país, se situarien en un minso però 29%, poc més d'una quarta part del total, un percentatge tanmateix lògic si tenim en compte que la població s'ha quadruplicat en poc més d'un segle)[1].

Vistes aquestes dades, podem demanar-nos ara per la significació sociopolítica d'un creixement com l'apuntat, que només es podrà valorar si tenim en compte el context en què es produeix, les circumstàncies que l'envolten. Contextualitzem-lo, doncs, i aleshores, valorem-lo des d'aquest punt de vista.

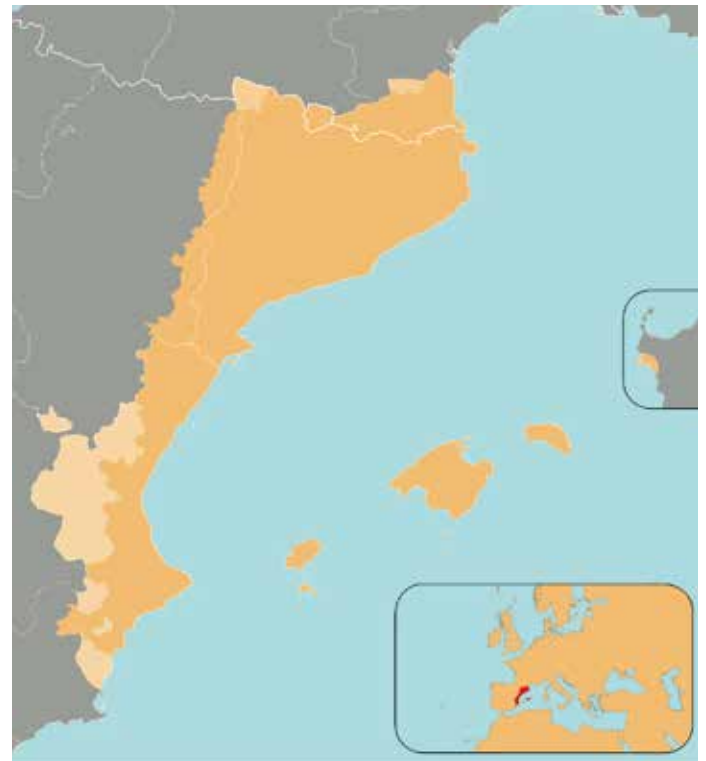
Aquest creixement es produeix en un país que constitueix una minoria nacional no desitjada per l'estat del qual forma part, una minoria assetjada culturalment que no disposa dels mitjans legals i materials necessaris per a intentar una política d'integració comunitària que faciliti la incorporació dels nouvinguts a la comunitat nacional receptora, una comunitat que, a més, quan ha avançat una mica en el desenvolupament d'aquests mecanismes, ha vist com les autoritats estatals immediatament actuaven per neutralitzar-los-els i sostreure'ls-els.

A més, el més gran episodi d'immigració viscut mai pel país (protagonitzat, de més a més, per població

Si ens fixem en el conjunt dels Països Catalans veiem que el percentatge de la població immigrada arribada a l'estat i que hi acabarà residint representaria aproximadament el 40% del total.

del grup culturalment hegemònic a l'estat i amb el qual aquest estat s'identifica) es va produir en els anys del franquisme (i en els sis immediatament posteriors), en el transcurs dels quals (que van enregistrar un increment de població en xifres absolutes de 3.068.356 persones o, cosa que és el mateix, un creixement demogràfic del 106% en relació amb la població de 1940) la minoria nacional catalana, que va començar perdent efectius que van haver de marxar a l'exili (incloent en aquesta diàspora els quadres intel·lectuals i polítics del país), i això encara després de la sagnia que havia representat la guerra de 1936-1939, va patir un intent de genocidi cultural (per fer servir l'expressió utilitzada en el seu moment per Josep Benet). En una situació com aquesta, una immigració massiva com la registrada era inevitable que tingués com a conseqüència la minorització de la població catalana (en sentit ple i no merament administratiu) en el seu propi territori, com efectivament ha passat, cosa que les dades demolingüístiques posen clarament de manifest. Així, segons l'Enquesta d'Usos Lingüístics de la Població de 2018, aquell any el percentatge total de població catalanoparlant inicial més gran de 15 anys es limitava a un 31'5% del total dels residents, un percentatge que, traslladat a xifres absolutes, ens donaria una quantitat que s'acostaria a la de la població que caldria esperar que tingués el país si el seu creixement s'hagués limitat al creixement natural (naixements menys defuncions).

Per descomptat, en una situació de llibertat política la immigració rebuda hauria pogut integrar-se lingüístico-culturalment (fet i fet, a la Catalunya del sud de l'Albera, el nombre de catalanoparlants habituals supera el dels catalanoparlants inicials), i si bé la seua magnitud imponent hauria fet inevitable que transformés les característiques del país, no hauria compromès la seua continuïtat històrica, que a hores d'ara sembla ja improbable. No responsabilitzarem, per tant, d'això darrer, la immigració (tot i que un volum d'immigració de llengua inicial castellana com el rebut representaria per si sol, i en qualsevol context històric, un seriós repte, de desenllaç insegur). Caldrà responsabilitzar-ne la situació d'opressió que viu el país i la política estatal d'assimilació forçosa. En realitat, en un context de llibertat política, la immigració (preferiblement si hagués estat diversa i esglaonada) hauria pogut representar un reforçament del país i de la seua llengua. En la situació en què ens trobem, però, ens estariem enganyant a nosaltres mateixos si no volguéssim veure que l'arribada d'una immigració tan massiva com la registrada els darrers cent anys multiplica la capacitat assimiladora de l'estat (sobretot quan la major part d'aquesta immigració parla la llengua amb què l'estat s'identifica i per la qual malda

de substituir la catalana) i deixa els catalans gairebé indefensos (abocats a una resistència difícil d'exercir i de sostenir), engolits per una globalització que aquí és aliada de l'espanyolització (és a dir, de la castellanització, perquè «Espanya» és un significant buit, que Castella ha omplert de significat).

Deixem, però, que siguin els mateixos etnocides els qui ho expliquin. Així, fa poc llegia, en una entrevista que el *El Punt Avui* feia a Jordi Pujol, com aquest darrer recordava que, un cop, amb motiu de les discussions que es mantenien quan es mirava d'aprovar la «Llei Wert», algú, a Madrid, li va dir: «De tot això —llengua, cultura, memòria històrica—, d'aquí a quaranta anys ja no se'n recordarà ningú. Farem una política de contenció de les seves reivindicacions, vostès rebran molta immigració i el món anirà cap a una altra direcció.» Qui deia això era perfectament conscient de la dimensió política que té la demografia i, per tant, la immigració. I feia plans al respecte, plans realistes i tot sembla indicar que ben encaminats. Només cal que la inèrcia (que és el combustible de la història) faci la seua feina en un país on el timó estatal manté fermament el rumb orientat cap al buidatge de tot sentit nacional de Catalunya.

Efectivament, la demografia és política i, per tant, la immigració també ho és. I tot allò que té conseqüències necessita ser planificat en funció de les circumstàncies; és justament per això que existeix la política. Tinguem en compte que no prendre mesures sobre un fenomen no implica pas no fer-hi res, sinó fer allò contrari del que no es fa i, així, rebutjar la regulació

i la limitació, si s'escau, de la immigració si les circumstàncies ho aconsellessin, implicaria apostar per una immigració desregulada i il·limitada.

Ara, però, la situació és la que és, i és tan greu (sempre que considerem que els catalans tenim dret a existir com a nacionalitat diferenciada i projectada al futur, perquè si pensem que nosaltres, justament nosaltres, no tenim aquest dret, aleshores aquí no hi passa res), que, per posar un exemple il·lustratiu, quan es pensa què es pot fer per a garantir que els estudiants al·lòctons de l'àrea metropolitana (de les àrees metropolitanes) puguin interaccionar amb nois i noies catalanoparlants per així socialitzar-se en aquesta llengua i adquirir-ne competència oral col·loquial, el principal problema amb què aquesta voluntat topa és que els estudiants catalanoparlants són ja tan minoritaris en aquestes zones que, lluny de ser capaços d'induir a socialitzar-se en la seua llengua els nouvinguts, el que acaben fent més aviat és esdevenir ells castellanoparlants habituals, i així, en les parts més poblades del país, l'escola (una escola sotmesa a molta pressió i que el curs passat va rebre 30.079 alumnes sobrevinguts quan el curs ja havia començat, i això en un escenari de manca d'aules d'acollida, que a més el curs actual s'han reduït un

20'26% de mitjana respecte a l'anterior —un 28'30% a la ciutat de Barcelona)[2], en tant que espai de socialització, no sols no crea nous catalanoparlants, sinó que tendeix a destruir aquells que el país encara produeix. (I, tanmateix, les autoritats educatives, que ho saben, no diuen res i promouen, a parts iguals, l'(auto)engany i impossibles programes plurilingües i multiculturals que no aturen —i sovint ni tan sols ho pretenen, perquè ni s'ho plantegen— la substitució lingüística.) Generalitzant el problema aquí formulat: a les àrees metropolitanes del país l'ús de la llengua catalana ha esdevingut ja molt problemàtic.

I, mentrestant, l'escola catalana s'enfronta al setge polític i judicial.

Un altre exemple: fa un any una persona que treballa en serveis socials ens deia que el volum de persones immigrants que s'atenen en programes especials d'acollida a Catalunya (i que no són, ni de bon

tros, la majoria, perquè la majoria no ho necessiten) era tan gran que havia calgut contractar gent d'altres comunitats per a atendre'ls, perquè aquí no hi havia prou treballadors disponibles per a aquesta tasca. Desconeixem fins a quin punt aquest problema era generalitzat en tots els àmbits territorials del país, si es tracta d'una qüestió de manca de planificació (tot i que no hi ha planificació que valgui sense regulació i, per tant, limitació), i si un any més tard això continua, però permet fer-se una idea de la magnitud del fenomen i de com pot arribar a tensionar els serveis i els recursos públics d'un país com el nostre que, a més, no pot disposar, ni lliurement ni, en gran mesura, de cap manera, d'allò que produeix. No cal dir que, arribats a aquest punt, la llengua ni hi és ni és esperada.

En el fons, hi ha un problema de cohesió social, perquè, des de qualsevol punt de vista, una immigració tan elevada en un temps tan curt tendeix a fer molt difícil la integració, sobretot quan aquesta, en la mesura en què avança, ho fa a costa d'una nacionalitat preexistent en el territori, a la qual l'estat nega, per la força, el dret de continuar existint.

Però és que, a més, no es tracta solament d'una qüestió lingüístico-cultural (al cap i a la fi la llengua no és mai una qüestió estrictament lingüística). En el fons, hi ha un problema de cohesió social, perquè, des de qualsevol punt de vista, una immigració tan elevada en un temps tan curt tendeix a fer molt difícil la integració, sobretot quan aquesta, en la mesura en què avança, ho fa a costa d'una nacionalitat preexistent en el territori, a la qual l'estat nega, per la força, el dret de continuar existint.

Sobre una injustícia no es construeix cap comunitat.

Sense cohesió no hi ha comunitat, i sense comunitat es fa difícil de valorar un interès general, un bé comú. Sense cohesió, els valors tendeixen a ser individuals, i les relacions, d'estricta competència. Sense cohesió, hi guanya la desigualtat i hi perd la cooperació. Sense cohesió, la justícia és un mer concepte filosòfic o una convenció legal. Només en el marc d'una comunitat esdevé criteri imperatiu de comportament.

Aturem-nos. Aquestes són coses que ens vénen al cap en reflexionar sobre aquesta cosa tan d'«extrema dreta independentista» com és «limitar la immigració». No gosem dir res més al respecte, com tampoc no han gosat fer-ho els partits que s'han presentat a les eleccions (tot i que podrien haver-hi incidit indirectament, evitant de continuar apostant per determinats

sectors econòmics que tenen importants conseqüències demogràfiques, per projectes tan, diguem-ho així, precipitats com BCN World). No ho han fet perquè, segurament, no haurien sabut ni què dir ni podien imaginar res de diferent, perquè les coses han arribat massa lluny, perquè aquests partits han arribat a un nivell tan gran d'excel·lència en l'art de la dissimulació que potser han aconseguit enganyar-se a ells mateixos, perquè hi ha coses de les quals no es pot parlar i perquè, és clar, no volen aparèixer desqualificats sota segons quins titulars.

Sempre ens restarà, però, fer de la necessitat virtut, i afirmar que aquestes xifres constitueixen un «sistema català de reproducció», encara que amb una reproducció com aquesta, al final, de català en resti només el nom; o no donar importància a tot plegat i, assumint certes conseqüències que es veuen a venir com a irrellevants, fer veure que aquí no passa res, que continuem, i exclamar alguna cosa com ara aquella que llegia fa poc a Twitter i que, tot invertint els objectius, profetitzava: «Quan la catalanitat es deslligui del català i alhora en sigui la seva màxima protecció i garantia, quan la llengua no sigui el valor suprem de la catalanitat, la república catalana serà més a prop.» Com si una assimilació reeixida no tingués conseqüències polítiques. Si no en tingués, s'esforçarien tant a aconseguir-la?

Tot sembla indicar que allò que no podrem evitar és fer cara de lluços a la *photo finish*.¹

[1] Val a dir que és raonable pensar que si Catalunya hagués gaudit d'independència política el flux immigratori hauria estat menor, sobretot perquè el registrat durant el segle XX cal entendre'l en el marc d'una redistribució interna de la població espanyola a la qual una Catalunya independent hauria estat aliena (així, el fet de no haver-ho estat fa del cas català un de més pròpiament equiparable amb el de regions com el Piemont o la Llombardia que no pas amb el dels estats sobirans amb els quals l'hem comparat).

[2] Dades del Departament d'Educació

Foix de Sarrià
1886

PASTISSERIA
BOMBONERIA
CONFITERIA
GELATERIA

BOMBONERIA
Foix de Sarrià
125 ANYS

Foix de Sarrià

Major de Sarrià, 57
08017 Barcelona
Tel. 93 203 07 14 - 93 203 00 04

Pl. de Sarrià, 12-13
08017 Barcelona
Tel. 93 203 04 73 - Fax 93 280 65 56

www.foixdesarria.com